

УДК 338.24

Л. П. Черногуз,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті розглянуто різні підходи щодо управління оборотними активами торговельних підприємств, досліджено роль оборотних коштів у діяльності цих підприємств. Запропоновано поділ управління оборотним капіталом на управління двома потоками: фінансовими і товарними.

Ключові слова: оборотні активи, оборотні кошти, механізм управління, товарні і фінансові потоки.

Аннотация. В статье рассмотрены различные подходы к управлению оборотными активами торговых предприятий, исследована роль оборотных средств в деятельности этих предприятий. Предложено разделение управления оборотным капиталом на управление двумя потоками: финансовыми и товарными.

Ключевые слова: оборотные активы, оборотные средства, механизм управления, товарные и финансовые потоки.

Summary. The article examines different approaches to asset management by commercial enterprises, investigated the role of working capital in these enterprises. A division of working capital management to manage two streams: financial and commodity.

Key words: current assets, working capital management mechanism, trade and financial flows.

Вступ. За умов сучасного розвитку України торгівля є однією з найбільш розвинутих галузей економічної діяльності. В Україні кількість торгових підприємств як оптових так і роздрібних постійно зростає. Від того наскільки грамотно та вчасно буде здійснено управління оборотним капіталом торговельного підприємства, залежить ефективність його функціонування в майбутньому. В торговельних підприємствах оборотні активи становлять велику частку в загальній валюті балансу. Це наймобільніша частина капіталу, від стану і раціонального використання якого багато в чому залежать результати господарської діяльності і фінансовий стан підприємства. За рахунок оборотного капіталу на підприємстві формується велика кількість елементів активів, що потребують індивідуалізації управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В даний час існує значна кількість методик і підходів, направлених на підвищення ефективності управління оборотними активами підприємств. Розглянемо ті з них, які є найбільш актуальними, набули широкого поширення і можуть бути прийнятні в системі фінансового менеджменту торговельних підприємств.

Так, Е. Нікбахт і А.А. Гроппеллі не розглядають теоретичні питання сутності оборотного капіталу, а приділяють увагу методам і прийомам управління ним, тобто процедурному аспекту. Вони взагалі зосереджують свою увагу на понятті “чистого робочого капіталу” у зв’язку з тим, що він представляє собою “показник ліквідності, коли йдеться про менеджмент робочого капіталу” (оборотних коштів). Чистий робочий капітал (NWC) в традиційній західній термінології представляє собою власні оборотні кошти. [1]

В роботі І.О. Бланка [2] сформована чітка послідовність етапів здійснення політики управління оборотними активами, яка в цілому полягає в проведенні аналізу динаміки, складу і структури оборотних коштів, показників ефективності їх використання; формуванні необхідного обсягу оборотних активів; раціоналізації і оптимізації структури джерел їх фінансування. Важливість даної методики полягає в тому, що вона відображає основні підходи в управлінні як загальним складом оборотних активів, так і в розрізі конкретних їх видів - запасів дебіторської заборгованості, грошових коштів.

У роботі Г.В. Савицької [3 с.478] викладена система показників, необхідних для дослідження ефективності використання оборотних активів; висвітлені напрями аналізу факторів, що на неї впливають; акцентована увага на детальному вивченні матеріальної частини оборотних активів. Цінність представлені методики полягає у встановленні впливу чинників на показники функціонування оборотних коштів, розрахунку резервів зростання оборотності і рентабельності оборотних активів, виручки, прибутку, виявленні можливого резерву скорочення засобів, що беруть участь в обороті торговельного підприємства.

Філімоненков О. С.[4 с.191] вважає, що управління оборотним капіталом вимагає від фінансового менеджера вирішення ряду взаємопов’язаних питань таких як: ранжування поточних активів та поточних зобов’язань за критерієм ліквідності; оптимізація операційного циклу; визначення оптимального розміру поточних активів; обґрунтування розмірів поточних активів кожного виду; встановлення оптимальної пропорції між короткостроковими та довгостроковими зобов’язаннями у фінансуванні поточних активів і т.д. Значимість цієї методики полягає у взаємозалежності і взаємообумовленості оперативного керування поточними активами і поточними зобов’язаннями.

Постановка завдання. Метою даної статті є обґрунтування теоретико-методичних і практичних підходів до розробки принципів удосконалення управління формуванням і використанням оборотного капіталу торговельних підприємств в сучасних умовах господарювання.

Викладення основного матеріалу. Функціональна роль оборотного капіталу в процесі виробництва суттєво відрізняється від ролі основного капіталу. Оборотні засоби забезпечують безперервність процесу виробництва. Характерною їх особливістю є швидкість обороту.

Кругообіг капіталу охоплює шість стадій (рис.1). [4с.190] Будь-яке виробництво починається з певної суми грошових коштів, які вкладаються у визначену кількість ресурсів для виробництва (або товари для продажу). В результаті стадії постачання оборотний капітал з грошової форми переходить у виробничу (предмети праці або товари).

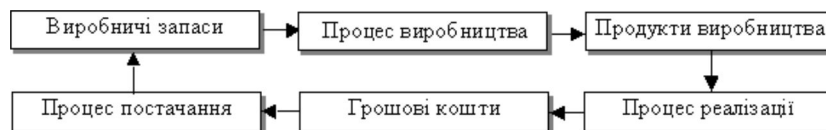

Рис.1. Схема кругообігу оборотного капіталу

Оборотні активи підприємств мають подвійну економічну природу. З одного боку, вони являють собою частину майна, вгленено в матеріально-виробничих запасах, незавершеному виробництві, залишках грошових коштів і фінансових вкладень. З іншого - це частина капіталу, що забезпечує безперервність процесу торгівлі і реалізації товару (робіт, послуг).. Без ефективного управління оборотними активами неможливо реалізувати довгострокові фінансові стратегії підприємства.

Однозначно, особливості управління оборотним капіталом визначаються структурною належністю господарюючих суб'єктів. Якщо у торговельних підприємств висока питома вага товарів, у промислових підприємств – сировини та матеріалів, то у фінансових компаній переважають грошові кошти та їх еквіваленти.

На наш погляд , специфіка діяльності торговельних підприємств у сфері управління оборотним капіталом вимагає вирішення наступних завдань: - аналізу стану, у тому числі виявлення причин, в силу яких склалося теперішнє положення з поточними активами підприємства; проведення аналізу товарних запасів розробка напрямів прискорення оборотності товарів; встановлення обґрунтованості завдань з товарообігу із зазначення обсягу та структури його, виявлення резервів підвищення товарообігу; розрахунок окремих показників, необхідних для складання касового бюджету підприємства.

Безумовно управління оборотними коштами пов'язане з ризиками. Тому завдання управління оборотними коштами полягає в умілому їх балансуванні між ризиками:

- 1) пов'язаними з нестачею оборотних коштів і можливою загрозою зриву виконання плану товарообігу із-за нестачі товару або відсутності можливості задовольнити запити покупців;
- 2) умовленими надлишком оборотних коштів, тобто “заморожуванням” грошових коштів у неліквідних товарах і дебіторській заборгованості.

Затрати і ризики, які пов'язані з нестачею оборотних коштів	Затрати і ризики, які пов'язані з надлишком оборотних коштів
<p>Затримки у забезпеченні товарно-матеріальними цінностями і, як наслідок, уповільнення оборотності оборотних коштів.</p> <p>Зниження обсягів продаж із-за нестачі запасів товарів.</p> <p>Додаткові затрати на вирішення питань фінансування.</p>	<p>Зростають витрати на зберігання надлишків запасів. Запаси можуть зіпсуватися фізично або морально застаріти.</p> <p>Інфляція може значно зменшити реальну вартість дебіторської заборгованості і грошових коштів.</p>

Виходячи з цього управління оборотним капіталом в торгівлі можна поділити на управління двома потоками (рис 2), які тісно пов'язані між собою:

- а) управління фінансовими потоками - управління грошовими коштами та розрахунками з контрагентами
- б) управління товарними потоками – управління складськими залишками та транспортною логістикою.

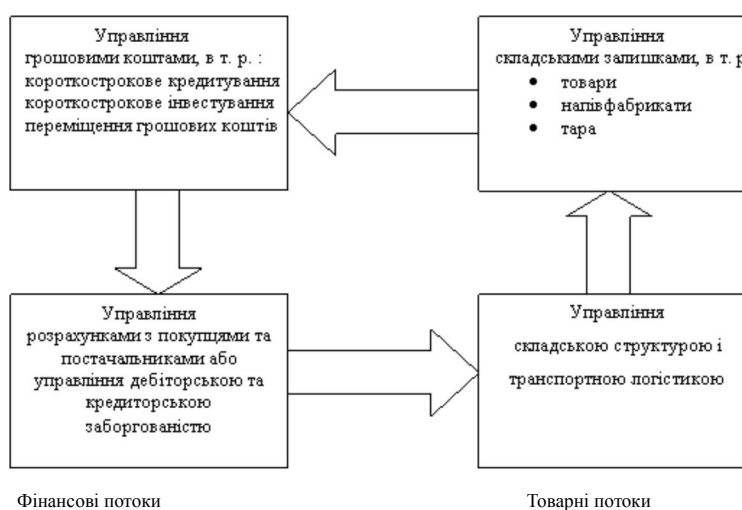

Рис. 2. Управління оборотним капіталом на торговельних підприємствах.

Управління грошовими коштами

Управління грошовими потоками є одним з ключових моментів під час поточного управління підприємством з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю. Необхідність управління ліквідністю продиктована можливістю виникнення на підприємстві трьох ситуацій, кожна з яких пов'язана з наявністю чи відсутністю грошових коштів та якістю управління грошовими потоками:

- виплати перевищують надходження підприємства за певний період. В цьому випадку виникає дефіцит коштів, усунення якого вимагає залучення додаткових фінансових ресурсів, що також пов'язано з витратами;
- надходження перевищують виплати, що може призвести до надлишкової ліквідності. Вільна готівка – це неприбутковий актив, тому вона повинна використовуватися для одержання додаткового доходу, що вимагає здійснення фінансових заходів по розміщенню таких коштів;
- збалансованість потоків платежів забезпечує стан фінансової рівноваги (ліквідності), який гарантує існування підприємства в короткостроковому і довгостроковому періодах та задовольняє фінансові потреби зацікавлених в підприємстві груп осіб. Фінансова рівновага гарантує стабільність і є передумовою досягнення інших цілей.

Управління розрахунками з покупцями та постачальниками або управління дебіторською та кредиторською заборгованістю

Дебіторська заборгованість має значну питому вагу в складі оборотних активів і впливає на фінансовий стан підприємства. Значення управління дебіторською заборгованістю особливо зростає в період інфляції, коли іммобілізація власних оборотних активів стає дуже невіддільною.

Недотримання договірної і розрахункової дисципліни, несвоєчасне пред'явлення претензій щодо боргів, що виникають, призводять до значного зростання невинуватеної дебіторської заборгованості, а отже, до нестабільності фінансового стану підприємства.

Природно, що підприємства зацікавлені продавати продукцію замовникам, які своєчасно оплачують рахунки, незалежно від контролюючих заходів, розроблених підприємством з метою запобігання збутові продукції неплатоспроможним покупцям і замовникам. Ці рахункові реєстри містять необхідну інформацію для аналізу якості дебіторської заборгованості. На основі відомості цілеспрямовано здійснюють ранжування цієї заборгованості за термінами оплати рахунків. Метод ранжування допомагає керівництву підприємства раціонально керувати дебіторською заборгованістю (активами) й усіма розрахунковими операціями. Проте, в торгівлі управління кредиторською заборгованістю не менш важливе ніж дебіторською, адже значна питома вага в складі джерел коштів підприємства, як відомо, належить позичковим коштам, у тому числі й кредиторській заборгованості. Тому необхідно вивчати та аналізувати порядок з дебіторською заборгованістю і кредиторську, її склад, структуру, а потім провести порівняльний аналіз із. Передусім треба перевірити достовірність інформації щодо видів і строків кредиторської заборгованості. Для цього користуються прямим підтвердженням контрагентів, вивченням контрактів і договорів, особистими бесідами з працівниками, які мають інформацію про борги і зобов'язання підприємства.

У процесі торговельної діяльності часто трапляються випадки, коли кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Деякі економісти-теоретики вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту. Але практики оцінюють таку ситуацію тільки негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості. Отже, аналізуючи дані дебіторської і кредиторської заборгованості, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, виходячи з конкретної ситуації на підприємстві.

Управління складською структурою і транспортною логістикою

Виходячи з існуючого досвіду, можна констатувати: завдання формування складської інфраструктури та відповідних логістичних ланцюжків у найменшій мірі формалізована і автоматизована. Тим не менш, дана бізнес-функція істотно впливає як на показники оборотності капіталу в цілому, так і на прибутковість компанії.

Виділимо три основні моменти, які вимагають, принаймні, оцінки їх впливу на оборотний капітал.

1. Кількість, розміри, географія складів і витрати на їх утримання.
2. Вид і вартість транспортних послуг, час переміщення, потенційні альтернативи існуючим способам транспортування.
3. Наявність дисбалансу по складських залишках за однаковими товарними позиціями на різних складах.

Управління складськими залишками

Управління складськими залишками - тема досить пророблена, але не менш важлива, ніж інші. В управлінні складськими залишками задіяно найбільшу кількість підрозділів. Складські залишки складно контролювати - так, практично неможливо провести «суцільну» інвентаризацію на великому підприємстві за розумний час

Останніми роками сталося помітне удосконалення методів ведення торговельної діяльності, що дозволило понизити збутові витрати. Подальша економія коштів, може бути досягнута, якщо будуть реалізовані резерви, закладені в раціоналізації процесів, що забезпечують торгівлю. Передусім це відноситься до оптимізації запасів. Рішення, що приймаються керівництвом фірм в цій області, кінець кінцем торкаються кожного окремого виду товару або предмета зберігання, конкретна одиниця яких, що підлягає контролю, називається *одиноцею обліку запасів* (о. о. з.).

Вивчення реально діючих систем управління запасами, що складаються з багатьох о. о. з., показало, що існує статистична закономірність, що визначає розміри потреби у видах товарів, представлених в запасах. Типове положення, коли приблизно на 20% о. о. з. доводиться 80% об'єму попиту в грошовому вираженні. При цьому для запасів товарів широкого споживання характерна менша концентрація о. о. з. високої вартості, чим для запасів товарів промислового призначення. Звідси витікає, що всі о. о. з., складові запаси фірми, не повинні контролюватися на одному рівні.

Цей висновок є одним з найбільш важливих, і його необхідно враховувати при управлінні багатьма видами запасів за умови, що вони розглядаються ізольовано один від одного. Це допомагає ідентифікувати найбільш важливі о.о.з., що знаходяться в запасах. Вони отримують пріоритет при розподілі часу в процесі управління товарно-матеріальними запасами в будь-якій даній системі. Проте відносний пріоритет, яким користується та або інша продукція, часто міняється, оскільки попит на неї, як і її вартість, не залишаються постійними. Це означає, що розподіл за вартістю одиниць обліку товарів є динамічним, а не статичним поняттям.

Висновки

1. Управління оборотним капіталом завжди вимагає координації діяльності та узгодження інтересів різних підрозділів.
2. Удосконалення управління оборотним капіталом - процес безперервний. Це пов'язано як з постійною зміною зовнішніх умов, так і з періодичними змінами самих критеріїв «досконалості», на які може впливати зміна стратегії розвитку компанії, її ринкова позиція, обсяг операцій і т.д.
3. Управління оборотним капіталом тісно пов'язано з управлінням ризиками, як фінансовими, так і операційними. Це, з одного боку, дозволяє використовувати механізми ризик-менеджменту в управлінні оборотним капіталом, а з іншого боку, вимагає враховувати дилему «більший дохід - більший ризик» при виборі рішень.
4. В абсолютній більшості випадків пряме перенесення ефективного комплексного рішення по управлінню оборотним капіталом з однієї компанії в іншу

неможливий. Хоча рішення для окремої ділянки, наприклад, робота з тимчасово вільними коштами або управління складом товарів, може бути корисним і в іншій організації.

Література:

1. Нікбахт Е., Гроппелі А. А. Фінанси-К.: «Основи» 1993. - 382 с.
2. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / И. А. Бланк. Т. 1 – К.: Ника- Центр, 2008. – 592 с.
3. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учеб. Пособие– [7-е изд., испр.] / Г. В. Савицкая. – Мн.: Новое знание, 2006. – 704 с.
4. Фінансовий менеджмент. За ред. проф. Г. Г. Кірейцева. Видання 3-є, перероблене і доповнене. К. ЦНЛ, 2004.- 530с.
5. <http://fsoler.com/logstika-zagaln-zasadi/103-sistemi-upravlnnya-zapasami-na-frmax.html>

Стаття надійшла до редакції 20.09.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"